

Hugo Claus over «Vrijdag»

Film en Televisie: Wat betekent de film *Vrijdag* in je carrière?

Hugo Claus: Het is niet zo dat ik een carrière als auteur opbouw en daar af en toe nog 'iets bij doe'. Van jongsaf aan ben ik geïntrigeerd door het 'kunstenaarschap' in al zijn vormen. Ik geloof niet dat ik me moet verminken door mij aan één sektor te wijden. De categorische indeling van de kunstakten vind ik een verderfelijke iets. Ik wil mij uitdrukken met alle middelen, waarvan ik het gevoel heb dat ik ze enigszins beheers of die me voldoende stimuleren om mijn energie en aandacht aan te wijden. Daarom schilder ik, schrijf ik romans, toneelstukken en poëzie... en als ik niet te lui was, dan zou ik beeldhouwen en als ik niet te log was, dan zou ik dansen. Ik vind het jammer dat kineasten ook geen andere dingen doen.

F & TV: Als je schrijft, heb je weinig materiaal nodig. Met film ligt de zaak enigszins anders: er zijn veel mensen bij betrokken, met wie je moet samenwerken en van wie je afhankelijk bent.

H. Claus: Ook dat is stimulerend. Film is een fenomeen van deze tijd. Je spreekt veel mensen tegelijk aan, maar je moet ook water bij je artistieke wijn doen. Je moet stoeien tussen je eigen impuls en wat het publiek verwacht, welke prikkels het wil ondergaan. En al zijn die prikkels nog zo onzuiver en bepaald door slechte films en TV-kijken en alle andere normale 'bombardementen' die men ondergaat, dan blijf ik het nog stimulerend vinden dat je iets kan maken dat van jezelf is, met kunst te maken heeft en tegelijk appelleert aan het publiek.

F & TV: Hoeveel water moet je bij je wijn doen?

H. Claus: Je moet altijd water bij je wijn doen. Behalve wanneer je poëzie alleen voor jezelf gaat schrijven. Van zodra je communiceren wil, ga je een vergelijk zoeken omdat de lezer de taal nooit op dezelfde manier als jij ervaart. Dit kan variëren van de meest hermetische poëzie tot een feuilleton op televisie. Wat een film betreft, ligt dit misschien enkele gradaties hoger. Althans als je een film als *Vrijdag* wil maken met melodramatische effecten die kunnen appelleren. Want je kan natuurlijk ook een experimentele film draaien die een week in de kinemateek zal lopen.

F & TV: Was je betrokkenheid bij *Vrijdag* groter dan bij de scenario's die je in opdracht geschreven hebt: *Rubens*, *Pallieter* of zelfs *Dag dokter*, waar je niet eens op de credits staat?

H. Claus: Ik moet wel duidelijk stellen dat ik *Vrijdag* helemaal niet «gewild» heb. Ik heb nl. jarenlang andere projecten ingediend die evenwel niet de goedkeuring van de commissie mochten genieten. Producer Jan Van Raemdonck heeft me uiteindelijk gevraagd «*Vrijdag*» te verfilmen. Ik heb geredeneerd: liever dit dan helemaal niets. In zekere zin is *Vrijdag* dan ook een «opdracht» geworden. Maar de betrokkenheid bij mijn

werk verschilt niet: ik ben net zo betrokken bij het schrijven van een TV-feuilleton als bij de creatie van een eigen stuk. Wel liggen de eisen anders: als je weet dat je zelf regisseren gaat, schrijf je anders. Werk ik voor een bepaald iemand, dan pas ik mijn vizie aan de zijne aan. Ik behoor tot dat soort mensen, dat het moet hebben van de anderen; ik heb niet zoveel uit mezelf mee te delen. Ik heb geen strikt persoonlijke grieven te vertolken of rare gewaarwordingen in mijn innerlijk achterna te gaan. Ik moet het van de opdrachten hebben. En als ik het serieus doe, dan komen mijn inzichten wel kop boven water steken. Dat kan bijna niet anders, maar het is niet mijn eerste bekommernis.

F & TV: Tijdens de persvizio van *Rubens* vertelde Jan Van Raemdonck dat één van je projecten niet afgewezen was. Over welk project ging het toen en op welke basis is het afgewezen?

H. Claus: Twee opeenvolgende jaren heb ik een project ingediend, dat gebaseerd was op mijn boek «Omtrent Deedee». Oorspronkelijk was het een filmscenario, dat ik twaalf jaar geleden schreef voor Fons Rademakers maar dat door omstandigheden niet verfilmd was. Ik vond dat in mijn la, heb het omgebouwd tot een roman en heb er later een toneelversie van gebracht: 'Interieur'. Toen dat vrij goed uitpakte, dacht ik dat de commissie wel zou inzien dat het een onderwerp betrof dat me nauw aan het hart lag en waarmee de commissieleden konden kennismaken in boek- en teatervorm. Dit werd zwierig aan de kant gezet. De commissie is niet verplicht haar afkeuring te motiveren, zodat ik het waarom er nooit zal van achterhalen. De huidige en de voorgaande commissie hebben het afgewezen. Daarna heeft Van Raemdonck *Vrijdag* ingediend en heeft de commissie haar zegen gegeven.

F & TV: Hoe is dat ingediende project dan film geworden? Hoe ben je te werk gegaan?

H. Claus: Een film is voor mij niet een scenario in beelden omgezet. Er gebeurt enorm veel tijdens het filmproces zelf. Hindernissen en kapriolen onderweg vind ik leuk, tot grote ergernis vaak van mijn assistente, Mevrouw Rademakers. Je kan natuurlijk werken met een vast scenario en niet van de richtlijnen afwijken, maar dat vind ik vervelend. Ik ben op deze planeet om me te amuzeren en avonturen te beleven terwijl ik iets maak. Ook in mijn romans hou ik niet graag een bepaald fixe-beeld op. Aangezien ik «*Vrijdag*» al in toneelvorm had gegoten, wilde ik die uitwerking niet in de film gebruiken. Verder zijn er natuurlijk ook technische hindernissen: je hebt ergens een kraanbeweging voorzien en je kan die omwille van financiële beperkingen niet uitvoeren. In het montagestadium vallen er ook scènes weg omwille van het ritme. Mij interesseert deze flux en reflux van het ontstaan zelf.

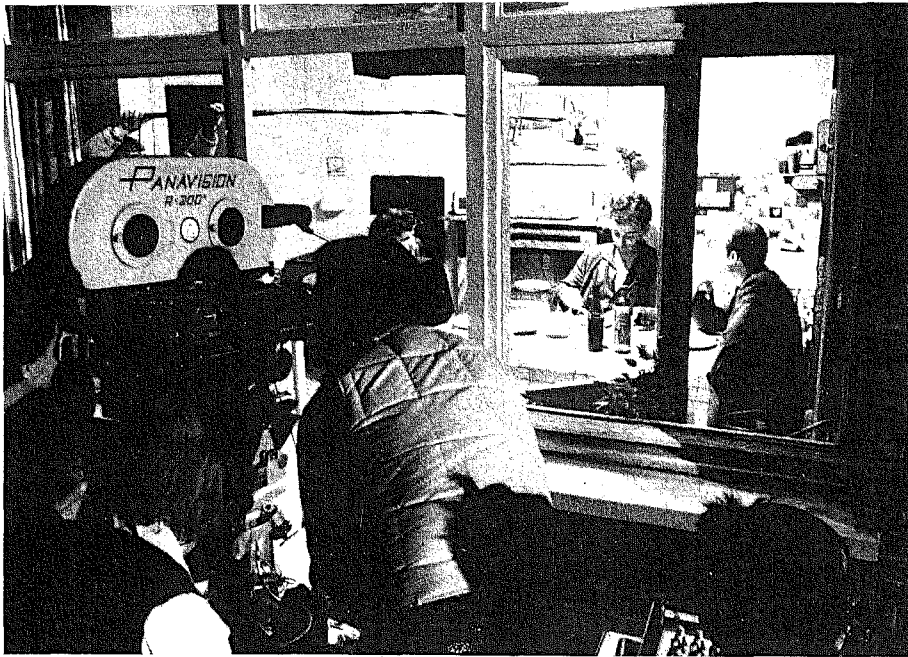
F & TV: De huiskamerscènes zijn zeer krachtig en functioneel opgebouwd, de personages bewegen er karaktervol. Was daar nog plaats voor improvisatie?

H. Claus: Helemaal niet. Ik bedoel niet dat ik improviseer. Ik heb een streng begrip voor stijl. De wijzigingen situeren zich op een ander gebied. Zo zocht ik een statisch beeld voor de scène waar ze met z'n tweeën (Kitty Courbois en Frank Aendenboom) aan tafel zitten. Ik zei dus aan de cameraman dat ik een tijdsverloop wou, terwijl de camera niet beweegt en liefst geen fade-out/fade-in. Achteraan de tafel was een klein landschapje en ik wou alleen dat dat bewoog, terwijl de personages in dezelfde houding bleven zitten. We kregen die scène diezelfde dag niet meer klaar. Dus werd de camera in

Vrijdag was een stimulerend teamwork, aldus Claus (midden) omringd door cameraman Ricardo Aronovich (links) en hoofdacteurs Frank Aendenboom en Herbert Flack.

Film & televisie

«Achteraan de tafel was een klein landschapje en ik wou dat alléén dat bewoog».

die bepaalde stand vastgeschroefd. Toen we 's anderendaags terug kwamen, bleek de opstelling toch een kwart van een haartje van een muizekloot verschoven. Cameraman Aronovich merkte het meteen. Toen moesten we de fade-out/fade-in-oplossing toch gebruiken. Dat betekende echter ook dat ik met de tuinhuis-scène in moeilijkheden kwam, want ook daar wou ik dat procedee toepassen en heb ik op 't eind freezes moeten aanbrengen. Je ziet, het is geen improvisatie, maar van de hoogste nood een deugd maken, én de stijl in de gaten houden.

F & TV: Ik heb de teatervoorstelling van *Vrijdag* nooit gezien. In hoeverre verschilt de film van het toneel? Zet bvb. de gevangenisdirecteur ook in het toneelstuk?

H. Claus: Daar werd over gepraat, zoals ook over Juul de doeanier gesproken werd. Deze figuren stelden me in de film in staat om de huiskamer te verlaten. Ik heb daarvoor bewust gekozen om uit die huiskamer te treden omdat ik weet dat, als je dat niet doet, de handicaps bij de kijker veel groter zijn. Niet dat ik a priori iets tegen louter huiskamerbeelden heb, maar omdat ik weet dat de kijker dat te teatraal vindt.

F & TV: Toch blijft het camerawerk in de huiskamer erg vlot.

H. Claus: Uit ervaring met het publiek en de critici, weet ik dat men een huiskamerscène als statisch dreigt te veroordelen. Lees ik de kritieken op *Vrijdag*, dan vind ik al die klichees opnieuw terug. Iemand in «De Standaard» schrijft dat de camera te dicht bij de acteurs staat. Baarlijke nonsens, want er is met opzet een andere lens gebruikt om de personages te vervormen. Ook met *De Vijanden* werden vele door mij opgelegde stijlkenmerken veroordeeld als onkunde. Ik ben huiverig voor zulke dingen. Naar mijn gevoel, zitten in *Vrijdag* te veel close-ups; maar ik heb ze erin gelast

omdat ik weet dat de kijkers beïnvloed zijn door een TV-stijl en behoefte hebben aan close-ups.

F & TV: Hoe is de keuze van de acteurs verlopen?

H. Claus: Ik heb proefopnamen gemaakt met bijna alle acteurs en actrices uit de Lage Landen op video en 16 mm. Zo was Aendenboom niet mijn eerste keuze (ik had een Nederlands acteur op het oog). Maar omdat mijn casting-director zei «Nee je moet van Aendenboom een proefopname maken», heb ik dat gedaan en op video stond ik versted van wat ik zag.

F & TV: Het was de goede keuze, want Aendenboom is dé revelatie. Hoe heb je de cameraman gekozen?

H. Claus: Dat was mijn keuze. Ik had *Providence* gezien. De behandeling van de kleuren, dat metalige blauw, dat lag me. Ik had een lijstje van naar mijn oordeel geschikte cameramen (o.a. ook Robby Müller), en toevallig werd het Ricardo Aronovich, die ik al vroeger had opgemerkt toen ik één van de films waaraan hij had meegewerkt inleide op TV (een van de zeldzame keren dat ik op TV ben geweest).

F & TV: Hoe groot was de invloed van de cameraman op de vormgeving van *Vrijdag*?

H. Claus: Wel, volgens de woorden van een eminent ondervoorzitter van één van de filmpersbonden (L. De Pooter) heeft hij de film gemaakt. Zulke insinuaties vind ik ergerlijk: want was de journalist aanwezig tijdens onze kollaboratie? Heeft hij de gesprekken gevolgd en mijn precieze instructies aan Aronovich dan niet opgevangen? Waar haalt hij de euvele moed om zulke dingen neer te schrijven? Of neem nou het artikel in «Avenue», niet eens een onvriendelijk artikel. Maar de journaliste schrijft: «men zegt» dat Claus het scenario voor *Rubens* niet zelf, maar door een nègre heeft laten schrijven. Maar dit noem ik een onfatsoenlijke manier van berichtgeving,

want als de hersens van de mensen vol zitten met dergelijke nonsens, dan kunnen ze de film niet eens behoorlijk zien.

F & TV: De publiciteit (affiche) legt de nadruk op de «incest», terwijl dit een neventematiek is in je film.

H. Claus: Het is niet zo dat de film het probleem van de incest behandelt. Daarom zie je het meisje ook maar alleen in de herinnering. Het is gebeven bij de fixatie van dat éne moment, zonder daar op voort te borduren. Het hoofdthema is hoe mensen voor een wirwar van problemen staan en hoe ze met die situatie in het reine komen door de beperkte middelen waarover ze beschikken aan te wenden. In het toneelstuk, was de incest impliciet. Het toneel duurde 3 1/2 uur en daar werd heel wat over getetterd. De film daarentegen is méér de geschiedenis van één man (Aendenboom) en niet het verhaal van de drie. Oorspronkelijk had ik in het scenario ook flashbacks vanuit het oogpunt van de vrouw en de minnaar. Reeds vóór de montage vond ik dat te chaotisch en te naturalistisch.

F & TV: In feite kon het verhaal ook vandaag spelen? Waarom heb je aan die jaren '50 gehouden?

H. Claus: Eind vijftig, begin zestig. Er is duidelijk een verschil van klimaat tussen '60 en wat de morele zeden nu zijn. Romantische zielen wijden dat aan mei '68, maar goed, er is een breuk. Het probleem van de incest bvb. is nu minder met taboes beladen dan toen. De idee van schuld-boete en taboe heb ik in de tijd naar voren geschoven, omdat het in die periode méér resonantie had. Dat enge en bekrompene leek me sterker als je het in het verleden opriep, twintig jaar eerder dus. Had het zich nu afgespeeld, dan zou ik er een andere, méér naturalistische film van gemaakt hebben.

F & TV: Je stelt je ook vaak ironisch op t.o.v. het melodrama.

H. Claus: Uitspraken als «Ik ga me in 't water smijten» horen er inderdaad bij. Het is de ironie van het genre. Dat zit in alle details en geeft het concreet levende aan. Mensen gedragen zich zó melodramatisch. Dit is ook doorgedreven in de regie van de acteurs, in hun muzikale bewegingen en intonaties van teksten met rijmen en binnenrijmen.

F & TV: Was het met *Vrijdag* makkelijker filmen dan 13 jaar geleden met *De vijanden*?

H. Claus: O ja, geen vergelijking mogelijk. Met *De vijanden* had ik het me duchtig moeilijk gemaakt: dat was een expeditie in de sneeuw! Toen had ik wel een kater; ook de middelen waren ontoereikend. Ook door de respons bij de critici, die mijn bekommernis met Ozu en de 'filmreels' niet zagen. Men verwacht hier dat je tegelijk een ekwivalent bent van Bergman-Kurosawa-Fellini én de bakens van de filmkunst verzet en vernieuwt.

F & TV: Nieuwe plannen?

H. Claus: Hangt uitsluitend af van hoe deze film benaderd wordt. Als men zegt, «laat die man gauw gedichten schrijven, want hij kent er niks van», dan moet ik weer 13 jaar wachten...

Interview afgenomen door
Ronnie Pede op 28 november 1980